

VETERAN KNJIŽEVNOKRITIČKOG ZANATA¹

Pored profesionalnog zadovoljstva što večeras, u rodnom gradu jednog od najboljih književnih kritičara i tumača naše poezije u drugoj polovini dvadesetog veka, Bogdana A. Popovića, imamo priliku da razgovaramo o pitanjima koja se tiču suštine i smisla književnokritičkog delovanja, mimo uobičajenih jadikovki o krizi kritičarskog autoriteta, morala i praktičnog uticaja na književnost i čitaoce, osećam i lično zadovoljstvo, jer su moji bukvalno prvi radni i kritičarski dani i koraci, prve godine u kojima sam formirala svoj stil i odnos prema književnom životu, prošli u svakodnevnom kontaktu upravo sa Bogdanom A. Popovićem (uz Dragana M. Jeremića). I danas se, gotovo tri i po decenije kasnije, sećam tih dana u „Književnim novinama” kao podsticajnih, ispunjenih dobronamernošću, prijateljstvom, zanimljivim i korisnim razgovorima i savetima, slobodom i šansama da pišem o čemu hoću i kako hoću, što je možda i presudno uticalo da i danas istrajavam u ovom poslu.

Postoje, naravno, i kada je reč o Bogdanu A. Popoviću kao i o svim drugima, neke nezaobilazne činjenice koje sada već pripadaju istoriji srpske književne kritike, činjenice koje ga situiraju u tadašnje okruženje, u širi kontekst prethodnika i njegove generacije koja se pojavila sa željom i namerom da menja kritički odnos i načela tumačenja i vrednovanja u odnosu na dotadašnju, preovlađujuću praksu. Po autoru nedavno objavljene *Istorije srpske književne kritike* Predragu Palavestri, Bogdan A. Popović „pripada drugom naraštaju posleratnih kritičara” (ma šta to značilo, naročito nakon još jednog rata) koji su našli oslonac u postavkama anglosaksonske „Nove kritike”, u teorijskoj i kritičkoj misli Alena Tejta, Rensoma, Bruksa, Ričardsa, u esejima T. S. Eliota. Ne poričem ove činjenice, ali im kao i svaki Neverni Toma ne pridajem večni značaj sveobuhvatne formule kojom bi se bez ostatka, nekad, sad i ubuduće razumevao i vrednovao poluvekovni izuzetan angažman Bogdana A. Popovića u tumačenju naše poezije i kritike poezije. Ne osporavajući dragocenost odavno već školskih načela „Nove kritike” u istoriji nauke o književnosti, niti značaj i ulogu njenog utemeljenja u našoj kritici, hoću samo da izrazim svoje uverenje kako ni epohalne teorije, savršeno usvojene i primenjivane (a bilo ih je nemalo od tada do danas), ne čine jednog kritičara kompletnim i bez ostatka svodivim na datu teoriju, a osobito ne kada je taj kritičar neumorni hroničar, praktičar, pretežno novinski kritičar, dakle uzusima medija primoran da se okane teorijskog diskursa. Nije kritičar pouzdan i valjan samo zato što je dosledan sledbenik i veliki poštovalac određene teorije u kritici, već ga relevantnim u njegovom poslu čine i individualni kritički nerv, i lični stav i etičnost, i intelektualna koncentracija, i vlastiti stil, i lična sposobnost da se vremenom menja i tako prati promene koje se događaju u književnosti i u društvu. Ono malo sličnosti i ono obilje razlika i speci-

¹ Reč na predstavljanju književnog portreta Bogdana A. Popovića, u Kulturnom centru Novog Sada, 26. novembra 2009.

fičnosti, koje je sobom donosila i donosi srpska poezija i misao o njoj u ovih pet decenija, a koje su stalni predmet usredsređenog proučavanja Bogdana A. Popovića, naprosto nije bilo moguće tako razložno, pouzdano, racionalno, objektivno, sistematično i uverljivo opisati, prepoznati i argumentovano vrednovati tek i samo sa stanovišta jedne teorije, nastale pre šest-sedam decenija na prostorima drugog i drugačijeg kulturnog miljea i identiteta. Čak i da Bogdan A. Popović sada ustvrdi kako se pola veka svako jutro budio sa načelima „Nove kritike” na umu, ne bi me razuverio u ovom ubeđenju (kao što me nisu mogli razuveriti ni docniji strukturalisti, fenomenolozi, recepcionisti...). Postoje korisne, funkcionalne, primamljive, operativne teorije, ali idealnih za svu književnost i sva vremena jednostavno nema, niti bi valjalo da ih ima.

Ono što učini da već godinama pročitam novinsku kritiku Bogdana A. Popovića, za razliku od mnogih drugih koje neretko preskačem štedeći svoje vreme i nerve, jeste sigurnost (stečena mnogim proverama tokom vremena) da ću o toj i toj pesničkoj knjizi i poetičkim načelima njenog autora ili autorke, uprkos sažetosti i inim ograničenjima novina, dobiti jasnu sliku, bitne putokaze, koncizan sud, ali naći i poneko pitanje ili nagoveštaj koji вреди proveriti čitanjem. Jedno je, međutim, čitati kritike Bogdana A. Popovića u novinama, a nešto drugo suočiti se s tim istim tekstovima u njegovim knjigama. Autor, naime, tako koncipira svoje knjige (najočigledniji primer jesu *Kritički kolaži*) da pojedinačni tekstovi, pregrupisani tako da ponešto gube od svoje relativne autonomije istovremeno nešto drugo dobijaju u novom konceptijskom ključu, te funkcionišu na nov i drugačiji način, kao da ih osvetli nov izvor svetlosti iz neočekivanog, pomno odabranog ugla. U knjigama se otvaraju celine, a težište je na pojavama, fenomenima, orijentacijama pesnika i odnosima između različitih poetika, na uočavanju malih sličnosti i velikih razlika, na problematizovanju određenom vremenu najsvojstvenijih poetičkih težnji i pravaca. Kad god se i sama nađem pred dilemama kako kolažirati svoje tekstove, setim se pored još nekih i Bogdanovog uzornog metoda i njegove sistematičnosti u odnosu na koju ja samoj sebi delujem razbarušeno i stihijno. Na kraju u meni ipak prevlada potreba za neobičnim naslovima knjiga i nonšalantnim redosledom tekstova, po čemu valjda pripadam trećoj (?) generaciji posleratnih kritičara.

Već sami naslovi knjiga Bogdana A. Popovića ukazuju na miran ton i ličnu skromnost u pristupu opštem šarenilu moderne poezije kod nas. Kada ih oslušnete (*Načela i dela, Poezija i tradicija, Poezija i kritika, Savremeni pesnici, Dnevni poslovi, Epski raspon Miodraga Pavlovića, Pesnici i kritičari, Kritički kolaži*) učine vam se odveć tradicionalnim, opštim, bezbojnim, pripadajućim i mnogim drugim autorima i knjigama. Čini se da ovakav, svakako nameran izbor naslova, pored izvesne strogosti prema sebi i svome radu i već spomenute skromnosti, ukazuje i na trezvenost kao kritičko načelo, odbijanje svake jezičke igre i spoljnog sjaja rečitosti, jer ona pripada poeziji, a ne kritičkom rasuđivanju o njoj. Sa istom trezvenošću Bogdan A. Popović nastoji da principijelno prevaziđe razlike među metodološkim pristupima i da na sve pesničke izazove epohe primeni princip harmonije kritičkog pluralizma. I kada je oštar i polemičan, on je svestan da svako pojedinačno tumačenje jeste tek jedan od mogućnih puteva ka razumevanju i analizi pesme. Pri tome, on gotovo da i piše samo o poeziji čiji je određen prag vrednosti nesporan, ne osećajući potrebu da se oglašava povodom rđavih knjiga, što smatram legitimnim jednako kao i drugačiji odnos prema ovom problemu.

Popovićeva tumačenja Pavlovića, Pope, Miljkovića, Simovića, Lalića, Hristića i drugih, sada već klasika srpske poezije, nisu obične novinske kritike već studiozni kritički i esejistički tekstovi kojima i stručnjaci za poeziju i tzv. obični čitaoci mogu da poklone puno poverenje. O mnogim pesnicima Bogdan A. Popović je pisao više puta, skoro uvek povodom novih knjiga, ali sabrani, oni uvek predstavljaju celovit i celishodan, iscrpan i respektabilan književni portret. Na njegovu objektivnu, znalačku i dobronamernu pozornost ne mogu se požaliti pesnici i pesnikinje različitih generacija, sve do gotovo najmlađih, kao ni svih pesničkih orijentacija i, makar i oprečnih, poetika. Na kuloarsku kuknjavu pisaca, kako već odavno nemamo književnokritički autoritet, posebno u kritici poezije, odgovaram im da verovatno nisu temeljno pogledali BAP-ove knjige pre svega, a potom i neke druge, te da se istinski kritički autoritet dugo i mukotrpno stvara e da bi ga sretali svaki čas i iza svakog ugla, kao stvorenog za njihove lične potrebe i ambicije.

Samo onaj koji već posle koje godinice ne začuti i ne pobegne od klasičnih oblika „prokletog zanata kritičarskog“ (da parafraziram Eriha Koša i njegovu krilaticu o „prokletom zanatu spisateljskom“), u koje u prvom redu spada novinska, tzv. tekuća kritika, zna koliko je ovaj posao težak, prepun dilema, izazova i narastajuće skeptičnosti prema vlastitom angažmanu. Stoga ću u razgovor o mestu i ulozi, značaju i odgovornosti, pa i na onaj večni o krizi književne kritike, rado stupiti sa veteranima ovog zanata – a Bogdan A. Popović to uistinu jeste – a nipošto sa onima koji iz kakve zavetrine i zamamnog uhlebija u kulturi, beskonačno a isprazno raspravljaju o društvenoj, moralnoj, materijalnoj i svakoj drugoj nizbrdici kritike. Na posvemašnjoj nizbrdici najlakše se okomiti na koju desetinu kritičara, među kojima retki imaju ugled a niko moć, ama baš nikakvu moć. Da je imaju, zar bi top liste najčitanijih knjiga u Srbiji izgledale onako kako izgledaju?